

6. ПОШУКИ ОБДАРОВАНОСТІ

Інна Вікторівна Дікал,

учитель німецької мови
ЗНЗ I–III ступенів № 2 імені Т. Г. Шевченка,
Хмельницька обл.,
м. Кам'янець-Подільський, Україна

УДК 37.091-047.22

КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ НАВЧАННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ У ЗНЗ

Автор статті проводить аналіз, ищет пути повышения качества обучения иностранным языкам, а именно немецкому языку, с целью усовершенствования собственной профессиональной педагогической деятельности. Внимание концентрируется на компетентностных ориентирах, которые дают возможность повысить мотивацию учащихся к изучению иностранных языков. Автор останавливается на таких подходах реализации этой проблемы, как: компетентностно ориентированный проект, проектная технология, WWW-проекты и т. д.

Ключевые слова: конструирование, нестандартные, интерактивные учебные занятия, сотрудничество.

The author is analyzing and looking for ways to improve the quality of foreign languages teaching, namely German, in order to improve her own professional pedagogical activity. The author's attention is focused on competency benchmarks that make it possible to increase the motivation of students to learn foreign languages. The author dwells on the implementation of such approaches to this problem, as the competence-oriented project, the project technology, WWW-projects, etc.

Key words: design, custom, interactive training sessions, cooperation.

Сучасне суспільство потребує самостійних, ініціативних, відповідальних громадян, здатних ефективно взаємодіяти під час виконання соціальних, виробничих та економічних завдань. Виконання цих завдань потребує розвитку особистісних якостей і творчих здібностей людини, вмінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми, орієнтуватися в житті суспільства. Ці пріоритети є основою реформування сучасного ЗНЗ, головне завдання якого – підготувати компетентну особистість, здатну знаходити правильні рішення у конкретних навчальних, життєвих, а також професійних ситуаціях у майбутньому. Тому актуальним завданням дослідження є реалізація компетентісно орієнтованого підходу у системі навчання іноземної мови у ЗНЗ [1].

Сучасна парадигма шкільної іноземної освіти зорієнтована на таку організацію навчання, що забезпечує комунікативно-діяльнісний характер процесу оволодіння іноземною мовою в інтеграції з міжкультурним спрямуванням його змісту. Цей підхід зумовлено процесами глобалізації міжнародних контактів,

де можливість спілкування іноземною мовою відіграє важливу роль. У зв'язку з цим посилення соціокультурного контексту змісту навчання є соціально та педагогічно доцільною тенденцією розвитку сучасної іншомовної освіти. Вона забезпечується:

- готовністю учнів використовувати іноземну мову в ролі засобу міжкультурного спілкування;
- можливістю для учнів визначати власну соціальну та культурну ідентичність за допомогою порівняння та усвідомлення культури носіїв мови та власної національної культури;
- когнітивним розвитком учнів, що активізує навчальну діяльність, адаптує її до європейських стандартів та створює умови для входження в сучасний світовий соціум [9].

*Компетентісний підхід:
формування мовної особистості
як стратегічного орієнтира середньої освітньої
політики*

Початок XXI ст. ознаменувався суттєвими змінами в соціальному, економічному, духовному стані,

тенденціях розвитку України та світу в цілому. Значно активізувалися міжнародні зв'язки нашої держави, посилюються інтегративні тенденції у загальноосвітньому та європейському просторі. Особливе місце серед них належить змінам у сфері мовної освіти, у т. ч. оновленню та переосмисленню стратегії та методології навчання. Нові програми з іноземних мов будуються на основі розуміння компонентів міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції, лінгвосоціокультурної, дискурсивної, стратегічної та лінгвістичної.

На сучасному етапі термін «компетентнісний підхід» широко використовується в офіційних документах, що стосуються перетворень в освітній сфері [5].

Метою сучасної освіти постає формування та розвиток компетентної особистості. Мовна освіта має спрямовуватися на розвиток особистості, формування її компетентності, сприяти максимальній інтеграції в соціум та адаптації до сучасних вимог життя. Оптимальною умовою реалізації цього завдання є мовна освіта упродовж усього життя.

Мовна освіта має постійно розвивати та оновлювати такі якості мовної особистості, як:

- мовна відкритість і доступність;
- соціально-діяльнісна спрямованість;
- адаптивно-акумуюча характеристика;
- соціально-культурна пізнавальна мотивація;
- мисленнева індивідуалізація світу;
- культурно-репрезентативна якісна визначеність;
- естетико-мовний профіль особистості [3].

Результатом багаторічної діяльності науковців, під керівництвом Ради Європи, стали лінгводидактичні засади вивчення європейських мов у контексті комунікативно орієнтованого навчання іноземних мов. Упровадження в практику навчання іноземних мов комунікативно орієнтованого підходу було здійснено для підвищення мобільності людей, збереження та збагачення багатой мовної та культурної спадщини різних народів, а також інтенсивного обміну науково-технічною інформацією, досягненнями в галузі культури.

Відбувається розроблення основних лінгвістичних, методичних принципів та параметрів рівнів володіння іноземними мовами для проведення реформ у цій галузі навчання. Для цього застосовують наукову концепцію відомого вченого-лінгвіста Ян Ван Ека, матеріали якої є основою «Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти» і стали нормативним документом, орієнтованим на уніфікацію навчального процесу та надання можливості порівняння результатів навчання іноземної мови в різних формах, за різних умов, у різних країнах. Основними принципами, відповідно до яких розроблено специфікації для іноземних мов, є рівневий підхід до пред'явлення лінгводидактичних одиниць та комунікативно орієнтований підхід до відбору змісту навчання. Особливе місце у цьому документі займає опис рівня, де визначено цілі та зміст навчання іноземної мови у сфері повсякденного спілкування. Володіння іноземною мовою на певному рівні розглядається як одна із можливих

умов вільного руху ідей і людей на європейському континенті, а також є базою для подальшого вивчення мови у професійних цілях [2].

Сучасні європейські стратегічні документи в галузі навчання іноземних мов спрямовують діяльність сучасної школи на формування мовної особистості, як стратегічного орієнтира шкільної освітньої політики [4].

Реалізація компетентнісно орієнтованого підходу на уроках іноземної мови

Розуміючи стратегію навчання іноземної мови, як загальну концепцію оволодіння предметом, що ґрунтується на певних лінгвістичних, психологічних, дидактичних принципах і визначає підхід до навчання, необхідно окреслити основні напрями розвитку сучасної шкільної іншомовної освіти. Стратегія може бути успішно реалізована за умови переосмислення й оновлення методів, форм і засобів навчання.

Комунікативно-діяльнісний підхід визначився у результаті методичного осмислення наукових досягнень у галузі лінгвістики (теорія комунікативної лінгвістики) та психології (теорія діяльності), серед яких потрібно назвати праці Ю. Пасова, С. Шатілова, Г. Рогової та ін.

Згідно з комунікативно-діялісним підходом, а також з урахуванням навчального та життєвого досвіду учнів, їхніх інтересів та схильностей, зростає пріоритетність методів і форм навчальної діяльності, що забезпечують соціальну взаємодію учнів у процесі комунікації. Такими можуть бути інтерактивні методики навчання, що дозволяють виконувати комунікативно-пізнавальні завдання засобами іншомовного спілкування: рольові ігри, навчальні ситуативні завдання, парні та групові форми діяльності тощо. Вони сприяють формуванню в учнів готовності до самостійної діяльності, роботи в колективі, толерантного відношення до учасників соціальної взаємодії, власної відповідальності за результативність виконаного завдання та критичного ставлення до отриманих результатів. Окрім того, ці види діяльності вмотивовують навчання, надають йому більшої прагматичності, ілюструють можливі соціальні умови, що потребують відповідної мовленнєвої поведінки, яка не порушує ustalених традицій і законів життєдіяльності, прийнятих у країні, мова якої вивчається.

Отже, особливість змісту та ефективність навчання іноземної мови у сучасному ЗНЗ залежать від моделі навчального процесу, комунікативного спрямування процесу навчання, діяльнісної технології навчання іншомовного спілкування, стратегій і тактик розвитку шкільної іншомовної освіти, компетентнісно орієнтованої парадигми процесу навчання, культурологічного спрямування навчальної діяльності, технологій використання доцільно дібраного навчального матеріалу.

Таким чином, основними завданнями компетентнісно орієнтованого підходу на уроках іноземної мови є:

- комунікативне спрямування навчального процесу;

- діяльнісний характер процесу навчання;
- особистісно орієнтоване навчання;
- взаємопов'язане та збалансоване навчання різних видів мовленнєвої діяльності;
- пріоритетність інтерактивних видів навчальної діяльності;
- ситуативне спрямування навчального процесу;
- активізація самостійної діяльності учнів;
- використання групових форм навчальної діяльності;
- розвиток творчої комунікативної діяльності учнів [6].

Одним із успішних методів реалізації компетентнісно зорієнтованого підходу до навчання німецької мови є використання автором на навчальних заняттях інтерактивної, інформаційної, нестандартної та проектної технологій.

Проектна технологія як засіб реалізації компетентнісно зорієнтованого підходу до навчання німецької мови

Вимоги часу та розпочата реформа системи освіти в Україні, відмова від авторитарного стилю навчання на користь компетентнісно зорієнтованого підходу і застосування методів, що сприяють розвитку творчих здібностей особистості з урахуванням особливостей учасників навчального процесу та спілкування, актуалізує проблему пошуку ефективних підходів до вивчення іноземних мов.

Одним із таких методів, що суттєво збагачує навчальний процес сучасного ЗНЗ, є метод навчальних проєктів, використання якого змінює традиційний підхід до навчання учнів.

Метод проєктів – це система навчання, за якої учні здобувають знання та вміння у процесі планування та виконання конкретних завдань, що поступово ускладнюються. Це комплекс пошукових, дослідницьких, графічних та інших видів діяльності, виконаних для практичного або теоретичного розв'язання важливої проблеми.

Метод виник у 20-х рр. ХХ століття у США. Його називали «методом проблем», оскільки він розвивався у межах гуманістичного напрямку, у філософії та освіті, педагогічних поглядах Дж. Дьюї (1859–1952). Його послідовник Вільям Кілпатрик розробив «проект-ну систему навчання». Захоплення методом проєктів завдало шкоди систематичному навчанню, тому в середині ХХ ст. вчителі розчарувалися в ньому. Сьогодні метод проєктів переживає «друге народження».

Основою методу є розвиток пізнавальної діяльності учнів, уміння самостійно конструювати власні знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, а також розвивати критичне мислення. Метод проєктів орієнтований на самостійну діяльність учнів (індивідуальну, групову, парну), яку вони виконують упродовж певного часу. Цей метод органічно поєднується з груповим підходом до навчання. Він містить сукупність творчих за суттю дослідницьких, пошукових, проблемних методів.

Проектні технології мають певні переваги:

- одночасне поєднання індивідуальної та колективної діяльності, можливість самореалізації, робота в команді;
- реалізація вікових потреб у самостійній та практичній діяльності;
- оцінювання результатів, визначення їхньої суспільної значущості;
- можливість бачити результати власної діяльності;
- можливість застосування учителями та учнями сучасних технологій у процесі діяльності над проєктом;
- використання всесвітньої Інтернет-мережі;
- використання різних форм взаємодії, у т. ч. інтерактивних, що надає можливості практично реалізувати педагогіку співробітництва;
- глобалізація освітнього процесу, націлення на конкретний результат;
- можливість реальної міжпредметної інтеграції;
- нові можливості для неформального контролю за рівнем досягнень учнів [7].

Отже, за допомогою методу проєктів ми формуємо комунікативні навички учнів та їхню культуру спілкування, вміння коротко і цікаво формулювати думки, проявляти толерантність та увагу до виступаючого, розвивати вміння використовувати інформацію з різних джерел, обробляти її за допомогою сучасних комп'ютерних технологій. Метод проєктів створює мовне середовище, що сприяє виникненню природної потреби у спілкуванні на іноземній мові.

Застосування інформаційних технологій:

WWW-проєкти

Застосування новітніх інформаційних технологій на навчальних заняттях з іноземної мови відкривають доступ до сучасних джерел інформації, активізують навчально-пізнавальну діяльність учнів, скорочують час на вивчення мови, розширюють можливості розвитку навчальних досягнень учнів, підвищують ефективність самостійної діяльності учнів, а також надають можливість реалізувати нові методи і форми [8].

На навчальних заняттях з німецької мови активно використовують Інтернет, як джерело додаткової інформації: пропонують учням завдання, спрямовують їх пошукову діяльність, допомагають зрозуміти інформацію та спілкуватись в Інтернеті іноземною мовою; активно використовують Інтернет-джерела та сайт www.shodennik.ua.

Для вивчення іноземних мов використовують WWW-проєкти, що сприяють розвитку комунікативних умінь та навичок учнів. Така форма навчальної діяльності надає можливість практично використовувати здобуті знання учнів у реальних життєвих ситуаціях. WWW-проєкти розраховані на те, що учні отримують завдання, для виконання якого їм потрібно знайти інформацію в Інтернеті, а потім продемонструвати результати власного пошуку. Робота над WWW-проєктами є творчою діяльністю. Учні активно взаємодіють один з одним, здійснюють пошукову

діяльність, яка вимагає від них самостійного переносу знань, навичок та вмінь у новий контекст діяльності. Таким чином, в учнів розвивається творча компетенція, пов'язана з інтелектуальними здібностями. Виконуючи творчі завдання, кожний учень має можливість проявити власну ініціативу, фантазію, креативність, активність та самостійність у процесі розв'язання проблеми.

Отже, використовуючи інформаційні ресурси Інтернет-мережі, можна інтегрувати їх у навчальний процес, за допомогою чого більш ефективно розв'язувати дидактичні завдання з німецької мови. А саме:

- формувати навички та вміння читання, безпосередньо використовуючи матеріали мережі різного рівня складності;

- удосконалювати вміння аудіювання на основі автентичних звукових текстів з Інтернету, завчасно підготовлених вчителем;

- удосконалювати вміння монологічного та діалогічного висловлювання на основі проблемного обговорення, представлених вчителем або будь-ким з учнів;

- удосконалювати вміння писемного мовлення, індивідуально або письмово складаючи відповіді партнерам;

- поповнювати активний і пасивний словниковий запас лексику сучасної іноземної мови, що відображає певний етап розвитку культури народу, соціального та політичного устрою суспільства;

- ознайомитися з культурознавчими знаннями, що містять мовний етикет, особливості мовної поведінки різних народів в умовах спілкування, особливості культури, традицій країни досліджуваної мови;

- формувати стійку мотивацію іншомовної діяльності учнів на основі систематичного використання «живих» матеріалів, обговорення не лише питань до текстів підручника, але й актуальних проблем, що цікавлять кожного.

Теоретичні основи конструювання компетентнісно орієнтованого навчального заняття

У минуле відходить епоха «освіти на все життя», на зміну якій приходить нова доба з принципом «освіта продовж життя», що потребує людського прагматизму, творчості, самостійності та відповідальності, здатності бачити та розв'язувати проблеми автономно і у команді, а також готовності та здатності постійно вчитися новому як у буденному житті, так і в професійній діяльності.

Компетентнісно орієнтований підхід є сучасною нормативною вимогою, що визначена у Державному стандарті початкової загальної освіти і проєкті Державного стандарту базової та повної середньої освіти другого покоління. У ньому в якості інтегрованого освітнього результату визнається сукупність компетентностей учня, а система знань, умінь та навичок розглядається визначається як інструментальна основа компетенцій учнів. Компетентністю визнається набута у процесі навчання інтегрована здатність

особистості, що складається зі знань, досвіду, цінностей та ставлень, які можуть практично реалізовуватися на навчальних заняттях іноземної мови [9].

Такі заняття розглядаються як соціальне явище, де класна аудиторія – це певне соціальне середовище, де вчитель та учні вступають у певні соціальні відносини, а навчальний процес – взаємодія присутніх. Успіх у навчанні – це результат колективного використання можливостей для навчання. Учні повинні стати активними творцями власної особистості, а ефективність процесу зумовлена «вибухом» мотивації повинна підвищувати інтерес до предмета.

У період модернізації загальної середньої освіти навчальне заняття залишається основною формою організації навчального процесу. На відміну від традиційного, що відповідало вимогам освіти кінця ХХ – початку ХХІ ст., сучасне – це компетентнісно орієнтоване навчальне заняття.

Нестандартне навчальне заняття – мистецтво педагога

Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ ст. передбачає реалізацію принципу гуманізації освіти, методологічну переорієнтацію процесу навчання з інформативної форми на розвиток особистості, індивідуально-диференційований та компетентнісно орієнтований підходи до навчання. У цьому процесі важливе місце займають нестандартні заняття. Вдосконалення методики проведення нестандартного навчального заняття є одним із важливих напрямів підвищення пізнавального інтересу до вивчення іноземної мови, якості знань учнів. Зміни у навчальному процесі висувають нові вимоги до діяльності вчителя, орієнтованої на учня. Це викликає необхідність застосування оновленого підходу до проблеми нестандартного навчального заняття [11].

Суть нестандартних занять досліджували багато педагогів, методистів. Зокрема, на думку О. Антипової, В. Паламарчук, Д. Румянцевої, суть нестандартного заняття полягає в такому структуруванні змісту і форми, що викликало б у учнів інтерес та сприяло їхньому оптимальному розвитку і вихованню. Так, Л. Лухтай називає нестандартним навчальне заняття, що не вписується (цілком або частково) в межі виробленого дидактикою, де вчитель не дотримується чітких етапів навчального процесу, методів і традиційних видів діяльності. Е. Печерська бачить головну особливість нестандартності у викладанні певного матеріалу у формі, що пов'язана з асоціаціями, емоціями, що допомагають створити позитивну мотивацію навчальної діяльності. О. Митник і В. Шпак наголошують, що нестандартність народжується завдяки нестандартній педагогічній теорії, вдумливого самоаналізу діяльності вчителя, передбаченню перебігу тих процесів, що відбуваються, а найголовніше – завдяки відсутності штампів у педагогічній технології [9].

За допомогою нестандартних навчальних занять стимулюється пізнавальна самостійність, творча активність, ініціативність учнів. Це сприяє їхньому

розвитку, підвищенню якості знань, формуванню працьовитості, а також потрібних у житті навичок та вмінь.

Інтерактивне навчальне заняття – модель співробітництва учителя та учня

Важливим є висновок дослідників О. Пометун та Л. Пироженко про те, що інтерактивне навчання є сукупністю технологій [10]. Автори поділяють інтерактивні технології на чотири групи, залежно від мети навчального заняття та форм організації навчальної діяльності учнів:

- 1) інтерактивні технології кооперативного навчання;
- 2) інтерактивні технології колективно-групового навчання;
- 3) технології ситуативного моделювання;
- 4) технології опрацювання дискусійних питань.

Визначальними у розумінні психологічної основи інтерактивних методів є поняття інтеракції більш відомого в українській та зарубіжній психологічній літературі як міжособистісна чи соціальна взаємодія (від англ. *interaction* – взаємодія). Теоретичні проблеми міжособистісної взаємодії розглянуто у працях Л. Виготського, В. Місяцева, О. Леонтєва, Б. Ломова, О. Бодальова та ін. Соціальна взаємодія вважається складовою частиною спілкування та спільної діяльності, що утворюють єдність.

Таким чином, у педагогічній діяльності ми використовуємо інтерактивні технології, за допомогою яких застосовуємо фронтальну та кооперативну форми організації навчальної діяльності учнів.

Кооперативна навчальна діяльність – це модель організації навчання у малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою. На заняттях ми використовуємо роботу в парах та ігри («Обмін думками», «Карусель», «Два – чотири – усі разом», «Акваріум») тощо.

Під час фронтального навчання використовуємо інтерактивні технології, що передбачають одночасну спільну роботу всього класу. Серед них можна назвати обговорення проблеми в загальному колі, мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, ажурна пилка тощо.

До інтерактивних технологій у вивченні німецької мови також можна зарахувати використання казок, що покращує індивідуальне навчання учнів та сприяє розвитку мотивації у вивченні предмету. За допомогою казки учні охоче занурюються у світ героїв, вірять, що добро завжди перемагає зло. В учнів формується позитивне ставлення до носія мови. Отже, казка є невичерпним джерелом мовного матеріалу. Використовуючи елементи казок, ми досягаємо таких цілей:

- створюється позитивна та творча атмосфера серед учнів;
- знімаються психологічні бар'єри спілкування;
- формуються граматичні явища у певній комунікативній ситуації;
- використовуються творчі завдання для розвитку навичок письма, аудіювання та читання;
- заохочуються учні до автентичних джерел іношньої мови та культури;

- збагачується словниковий запас учнів;
- активізується пізнавальна діяльність учнів;
- підвищується інтерес до вивчення іноземної мови;
- розвивається пам'ять, увага та уява учнів;
- виховується доброта, винахідливість та інші позитивні риси характеру учнів.

Таким чином, компетентнісно орієнтований підхід сприяє модернізації змісту середньої освіти. Це доповнює класичні підходи освітніми інноваціями, що допомагають учителю гармонійно поєднувати позитивний досвід для реалізації сучасних освітніх цілей.

Комунікативно-діяльнісний підхід має забезпечувати таку організацію навчання, що передбачає вмотивоване використання мови, як засобу мовленнєвої взаємодії і надає можливість оволодівати типовими прагматично спрямованими зразками спілкування для задоволення комунікативних потреб. Це зумовлює необхідність здійснювати методично та соціально доцільний добір мовних, мовленнєвих, ілюстративних та інформаційних засобів для організації спілкування на навчальних заняттях німецької мови.

Метод проектів – це засіб реалізації компетентнісно орієнтованого навчання, спрямований на розвиток учня. Завдяки співпраці учнів покращується мотивація навчання, зникає напруження, підвищується віра в успіх. Результати застосування цієї технології – міцне та глибоке засвоєння знань, підвищений рівень самостійної діяльності учнів, високий рівень науковості в їхніх знаннях, вміння працювати у групі, застосування групового обговорення, згуртування дитячого колективу, мотивація колективних досягнень.

WWW-проекти відкривають доступ до сучасних джерел інформації, активізують навчально-пізнавальну діяльність учнів, скорочують час вивчення мови, розширюють можливості розвитку та вдосконалення навчальних навичок, значно підвищують ефективність самостійної діяльності, а також надають можливість реалізувати нові методи і форми навчання.

Використання нестандартних методів дозволяє реалізувати ідею співробітництва з учнями, підійти творчо до розв'язання навчальних завдань, створити здоровий психологічний клімат та доброзичливу атмосферу на уроках німецької мови.

Використання нетрадиційних навчальних занять максимально стимулює пізнавальну самостійність, творчу активність та ініціативність учнів, ефективно впливає на формування у них іншомовної комунікативної компетентності.

Інтерактивний підхід у навчанні забезпечує позитивну мотивацію здобуття знань з німецької мови, формує стійкий інтерес до предмету та сприяє розвитку творчої особистості. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, спільне розв'язання проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Це сукупність педагогічних прийомів, що спонукають учнів до дослідницької творчої активності.

Лише у сучасного креативного та освіченого вчителя учні здатні отримати якісну освіту.

Використані літературні джерела

1. *Авдєєва І.* Модель організації особистісно-зорієнтованої педагогічної освіти [Текст] / І. Авдєєва // Психологія і суспільство. – 2008. – № 1. – С. 127–129.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання [Текст] / перекл. з англ.; наук. ред. укр. видання С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. *Сердюков П. И.* Методические аспекты компьютеризированного обучения иностранным языкам [Текст] / П. И. Сердюков // Иноземні мови. – 1995. – №3–4. – С. 54–57.
4. *Мартінова Р. Ю.* Компоненти змісту навчання іноземних мов в ієрархічній послідовності оволодіння ними [Текст] / Р. Ю. Мартінова // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002: зб. наук. праць. – Ч. I. – Харків: «ОВС» 2002. – 640 с.
5. Словник іншомовних слів [Текст] / за ред. О. С. Мельничука. – К.: Головна редакція УРЕ, 1977. – 775 с.
6. *Пометун О.* Запровадження компетентнісного підходу – перспективний напрям розвитку сучасної освіти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visnyk.iatp.org.ua>.
7. *Дичківська І. М.* Інноваційні педагогічні технології [Текст]: навч. посібник / І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
8. *Скалій Л. І.* Використання інформаційних технологій у формуванні професійної компетенції майбутнього вчителя іноземних мов [Текст] / Л. І. Скалій // Іноземні мови. – 2003. – № 4. – С. 5–9.
9. *Вольфовська Т.* Комунікативна компетентність молоді як одна з передумов досягнення життєвої мети [Текст] / Т. Вольфовська // Шлях освіти. – 2001. – № 3. – С. 13–16.
10. *Коломієць Н.* Інтерактивні технології в особистісно зорієнтованій освіті [Текст] / Н. Коломієць // Відкритий урок. – 2006. – № 17/18. – С. 12–15.
11. *Вихор В.* Нестандартні форми роботи на уроках у контексті особистісного розвитку учнів [Текст] / В. Вихор // Відкритий урок – 2004. – № 21/22. – С. 73–76.

